

Økonomiske sandheder eller bare sjusket journalistik? Om eksperter og mikrofonholderi

Poul Thøis Madsen

**Lektor, Center for Komparative Velfærdsstudier (CCWS),
Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning, Aalborg Universitet,
pmadsen@epa.aau.dk**

De mest citerede økonomeksperter i Danmark trækker på de samme økonomiske ideer og er derfor enige om grundlæggende spørgsmål som skepsis overfor den offentlige sektors vækst, afskaffelse af topskat og afkortning af dagpengeperioden. Journalisterne udfordrer ikke denne konsensus, men kolporterer den. Derved bidrager journalisterne til forestillingen om økonomi som en objektiv videnskab, mens de ulemper, utilsigtede konsekvenser og store usikkerhed, der uvægerligt er ved økonomiske reformer, konsekvent ignoreres af såvel journalister som eksperter. Det er til skade for bredden og nuancerne i den offentlige debat.

Der er meget økonomi i danske medier. Så meget at det endda er blevet hævdet, at økonomi dominerer den danske samfundsdebat (professor Ove Kaj Pedersen i *Information*, 3. september 2008). Men hvad er det for noget 'økonomi', der er tale om? Der er i høj grad tale om økonomiske ideer, som formidles af økonom-eksperter. Vores viden om økonom-eksperter er imidlertid stærkt begrænset, da den danske og internationale ekspertforskning tenderer til at behandle eksperter en bloc. Derfor har jeg valgt at se nærmere på økonomer som ekspertgruppe for hermed at give et bidrag til den løbende diskussion af den rolle, som eksperter spiller i medierne (Albæk m.fl., 2002; Albæk, 2004; Arnoldi, 2005; Fairclough, 1998, Potter, 1996 og van Dijk, 1998).

Den danske ekspertforskning repræsenteret ved bl.a. Albæk m.fl. (2002) ser nærmere på samfundsvidenskabelige eksperter og skiller økonomerne ud som en dominerende gruppe, men går ikke i dybden hermed. Arnoldi (2005: 68) fremhæver ud fra et enkeltstående udsagn bankøkonomen Steen Bocian som et eksempel på en ekspert, der afgiver udsagn med en 'decideret politisk farvning', men uden at give udtryk for, at økonomer er en ekspertgruppe, der skiller sig specielt ud.

I det følgende undersøges det, hvorvidt økonomer skiller sig ud som ekspertgruppe. Artiklen peger for det første på, at de mest interviewede økonomer i modsætning til andre ekspertgrupper trækker på det samme paradigme. Økonomeksperter, der måtte gå mod strømmen, interviewes ganske enkelt ikke. For det andet – hvor ekspertforskningen peger på, at eksperter *generelt* ikke modsiges, der er manglen på modsigelse særligt udtalt for økonomer som ekspertgruppe. For det tredje argumenteres der for, hvorfor ovenstående er problematisk. Afslutningsvis diskuteres, hvad der kan gøres for at forbedre den økonomiske journalistik.

Hvad er en ekspert?

I den danske ekspertforskning opererer man med to væsensforskellige opfattelser af, hvad

en ekspert er. Den ene opfattelse opererer med en ideel forestilling om, hvad en ekspert er (Albæk m.fl., 2002; Albæk, 2004). En ekspert har en højt specialiseret viden og opererer *uafhængigt* af institutionelle interesser (Albæk m.fl., 2002: 25-26). Albæk m.fl. erkender, at definitionen ikke stemmer overens med den mere gængse og brede opfattelse af, hvad en ekspert er (2002: 24). Definitionen stemmer imidlertid overens med den almindelige opfattelse af en ekspert indenfor samfundsvidenskabene; den er empirisk håndterbar, og analytikeren undgår hermed at blande andre typer af aktører sammen med ekspertkategorien (Albæk m.fl., 2002: 24 og 25).

Ifølge Arnoldi (2005: 84-86) er en ekspert derimod en kilde, der i medierne forklarer og evaluerer udviklinger (bedømmer og legitimerer), og som ikke normalt bliver modsagt af journalisterne. Dermed er de økonomer, der behandles som eksperter, per definition eksperter – uanset hvem der aflønner dem.

Forskellen mellem de to tilgange til begrebet er i princippet vigtig i denne sammenhæng, idet bankøkonomer ifølge Albæk m.fl. ikke kan være eksperter, medens de ifølge Arnoldi kan være det. Dertil kommer, at Arnoldi lægger vægt på den rolle, som eksperterne spiller, medens Albæk uvægerligt antyder, at den viden, der er uafhængig, er mere pålidelig end den afhængige viden. I og med at fokus er på cheføkonom i Den Danske Banks Steen Bocian accepteres også Arnoldis ekspertopfattelse. Men Albæk m.fl. imødekommes ved at inddrage en ekspert ifølge deres definition – nemlig professor Torben M. Andersen.

Hvordan undersøger man ekspert-økonomers virke i medierne?

I det følgende er der taget udgangspunkt i én økonom. Det rejser selvsagt spørgsmålet om den generelle gyldighed af resultaterne, hvilket er en tilbagevendende kritik af den kvali-

tative metode. I dette tilfælde er det en relevant kritik, eftersom jeg argumenterer for, at det mønster, der tegner sig for Steen Bocian, også gælder andre økonomieksperter, der citeres hyppigt.

Inden for case studielitteraturen som de Vaus (2001: 237-240) diskuteres, hvornår én eller flere cases udtrykker noget dækkende om andre cases (ekstern validitet). Dette kan sikres ved for det første at udvælge en case strategisk ud fra en forhåndsviden. Eftersom Bocian er den mest citerede økonom i Danmark fra 2002-2006, er det krav opfyldt. Dertil kommer, at han ud fra en samlet vurdering af økonomer i medierne må sige at udgøre et typisk eksempel på en økonomiekspert.

For det andet styrkes den eksterne validitet ved at gentage 'eksperimentet' med en helt anden type case. Hvis en helt anden type økonom på centrale punkter mener det samme og heller ikke modsiges, så er det sandsynligt, at det resultat har en generel gyldighed. En anden type af økonom er offentligt ansatte universitetsøkonomer så som professor, tidligere overvismand og formand for Velfærdskommissionen, Torben M. Andersen, der er uafhængig i Albæk m.fl.'s forstand og den mest citerede 'uafhængige' økonom i 2005. For det tredje kan man netop bruge case studier til at undersøge teoretiske udsagn (de Vaus: 237). I tilfældet her undersøges, hvorvidt generaliseringerne om ekspertgrupper også gælder for en særlig ekspertgruppe – nemlig økonomerne – eller om generaliseringerne må modificeres.

Hvordan analyseres Bocians praksis? Som et første trin har jeg identificeret centrale udsagn ud fra 663 avisartikler bragt fra 1. januar til 24. august 2006. Der blev søgt på navnet Bocian i infomedia.dk og Børsens søgemaskine. De samme citater bringes i enslydende artikler i en række aviser på den samme dag. Slutdatoen d. 24. august er valgt, fordi analysen i sin tid startede d. 25. august

2006. Der er lagt særlig vægt på Børsen, fordi det er den mest økonomisk orienterede avis – Bocian optræder her 104 gange i den valgte periode.

Udsagnene er blevet analyseret med henblik på at identificere kontroversielle debatter om dansk økonomi. Ved kontroversiel forstås, at der er tale om debatter, hvor der gives udtryk for holdninger, der er politisk omstridte (Kamil, 2007: 117). Der er fokuseret på tre gennemgående debatter – gennemgående i den forstand, er der tale om en central debat, hvor Bocian har givet udtryk for holdningen mindst to gange i den analyserede periode. Ved at undersøge, hvordan journalisterne håndterer de tre debatter både ift. Bocian og ift. en anden og uafhængig ekspert Torben M. Andersen, er det muligt at foretage visse tentative konklusioner. Endelig blev Bocian interviewet af undertegnede i september, 2008 på mail om de argumenter, der ligger til grund for de holdninger, han udtrykker ift. de tre debatter. Formålet hermed har primært været at afdække de bagvedliggende økonomiske ideer frem for alene at postulere dem, som det sker i Madsen (2009).

Hvad siger Bocian?

En stor del af hans udsagn er relativt nøgterne konjunkturvurderinger, som økonomer på tværs af paradigmatisk forskelle normalt vil være helt eller delvist enige om som eksempelvis: 'Det kraftige investeringsopsving skal ses i lyset af det historisk stramme arbejdsmarked og den fortsat lave rente' (Børsen, 7. august 2006). Men Bocian tager også stilling til 3 økonomisk-politiske spørgsmål (debatter) uden entydige økonomisk-tekniske svar:

- 1) *Væksten i det offentlige forbrug.* Der udtrykkes bekymring over den høje vækst i det offentlige forbrug.¹
- 2) *Skattepolitikken mere generelt.* Han ser gerne en fjernelse af topskatten – for at få de allerede erhvervsaktive til at arbejde mere.²

- 3) *Arbejdsmarkedspolitik.* Der skal gribes ind overfor specielt arbejdstagere for at sikre et øget arbejdsudbud bl.a. ved at afkorte dagpengeperioden til 2 år.³

Man kunne tro, at udsagnene, der umiddelbart kan synes noget ideologisk prægede, alene afspejler det forhold, at han er en afhængig økonom, der formidler bankens interesser – en sagspart. Men hovedpointen i det følgende er, at udsagnene (også) udspringer af det bagvedliggende økonomiske paradigme.

Er udsagnene repræsentative for økonomekspertes i medierne?

I det følgende påvises, at Torben M. Andersen i analyseåret 2006 har samme syn på de tre debatter. Torben M. Andersens holdning til debatten om det offentlige forbrug sammenfattes i følgende citat:

'Ifølge professor Torben M. Andersen, tidligere formand for Velfærdskommissionen, hænger Socialdemokraternes finanslovudspil ikke sammen. I planen lægges der op til at løfte den offentlige forbrugsvækst til ca. 2 pct. om året og samtidig holde skatterne i ro. Torben M. Andersen mener, at udspillet på kort sigt kan give yderligere risiko for en overophedning, hvilket støttes af flere bankøkonomer' (Børsen, 7. september 2006).

Holdningen til skattepolitikken: 'skattetrykket er alt for højt set i forhold til globaliseringen, siger Torben M. Andersen'. (Frederiksborg Amts Avis, 5. april 2006) – uden at Torben M. Andersen dog i 2006 direkte forholder sig til topskatten. Holdningen til arbejdsmarkedspolitikken: 'Endvidere ligger Danmark også højt på den internationale rangstige, når det gælder længden af den periode, der kan opnås dagpenge. En reduktion af de nuværende 4 år ville også øge bevægelsen fra ledighed til beskæftigelse' (Politiken, 11. maj 2006).

Min påstand er, at disse ligheder ikke er tilfældige, men udspringer af et fælles paradigme frem for af traditionel interessevareta-

gelse. Dvs. at der bag udsagnene gemmer sig et sammenhængende mønster af ideer om økonomiens natur herunder menneskers økonomiske adfærd – ikke fakta. Det paradigme ville træde klart frem, hvis journalisterne spurgte mere ind til, hvad der ligger til grund for holdningen til de tre debatter.

Dette viste sig, da jeg selv stillede uddybede spørgsmål til Bocians udsagn om de tre debatter. Uprovokeret svarede han for to af debatternes vedkommende: 'Det følger af hel gængs mainstream økonomisk teori, og burde ikke være kontroversielt', og det er 'et ganske ukontroversielt mainstream-resultat' (mail, 28. august 2008). Han oplyste endvidere, at han for de tre debatters vedkommende ikke trak på Den Danske Banks egne analyser, men derimod på analyser fra Det Økonomiske Råd og Velfærdscommissionen, som betegnes som 'meget grundige og fagligt stærke'. At han også tidligere har været ansat i Det Økonomiske Råds sekretariat er blot endnu en klar indikation på et fælles sæt af økonomiske ideer.

Får Steen Bocian og Torben M. Andersen et modspil?

Det er en vigtig pointe hos Arnoldi (2005: 55), 'at ekspertkilders udsagn ofte får lov til at stå uimodsagt'. I den analyserede periode er der kun identificeret ét eksempel på, at én af de to økonomer har fået et kritisk modspil:

»Jamen, vi kan da håbe, at vi kan få ledigheden længere ned. Men omvendt skal vi benytte lejligheden, når det går godt, til at gennemføre nogle af de reformer, som vil gøre ondt, når det går dårligt«. *Handler det ikke om, at arbejdsgiverne skal være bedre til at åbne for den arbejdskraft, som er til rådighed?* »Det gør det også. Det er et ansvar, der både hviler på arbejdsgivere, arbejdstagere og regeringen« (Politiken, 13. maj 2006).

Det typiske interview med en økonom er ren mikrofonholderi, hvor spørgsmålene primært fungerer som en støtte til formidling af økonomens budskab. Dertil kommer, at såvel mi-

ne studier som Hemmeths m.fl. (2008: 30) viser, at der ofte optræder flere økonomer i artiklerne, men der er ikke identificeret artikler, hvor der er uenighed om grundlæggende spørgsmål. Det enstonige billede bestyrkes af bilaget, hvoraf det fremgår, at de mest citerede har en meget ens ansættelses- og uddannelsesmæssig baggrund. Den eneste, der skiller sig ud ved at indtage et relativt fagforeningsvenligt standpunkt, er Flemming Ibsen, der imidlertid primært interviewes om arbejdsmarkedsforhold og dermed kun om én af de tre debatter.

Udgør brugen af økonomieksperter i danske medier et problem?

Svaret er ja! Men hovedproblemet er ikke, at *afhængige* bankøkonomer dominerer debatten, som Hemmeth m.fl. (2008) synes at mene. Problemet er, at en bestemt økonomisk tankegang er altdominerende i medierne. Konsekvensen heraf er, at vi får en unuanceret diskussion i medierne af økonomiske problemer såvel som deres løsning. Hvor man a priori kunne forvente, at de økonomiske eksperter var med til at berige og nuancere den økonomiske politiske debat, så er de i stedet med til at gøre den endimensionel – godt hjulpet på vej af journalisterne.

Mange af præmisserne i de tre debatter er – på demokratisk vis – til diskussion, fordi det er yderst få økonomiske sammenhænge, der entydigt kan påvises statistisk. Økonomi er yderst sjældent en videnskab med klare svar, hvorfor økonomisk begrundede politikanbefalinger er omgærdet af stærke forbehold og 'på den ene og på den anden side'. Gennem journalistikken forvandles stærke præcise økonomiske udsagn om kontroversielle spørgsmål imidlertid til tilsyneladende objektive *kendsgerninger* frem for at blive udfordret. I det følgende påvises det, at der i forhold til de tre debatter i høj grad er plads til og behov for en mere nuanceret debat.

Offentligt forbrug. Her kan man stille spørgs-

målstegn ved den centrale underliggende teoretisk funderede antagelse, at der består et modsætningsforhold mellem det private og det offentlige forbrug. I praksis er de to sektorer filtret uhjælpeligt sammen. Den private sektor er stærkt afhængig af den offentlige sektors efterspørgsel – det offentliges indkøb af private varer og serviceydelser udgør typisk mellem 10-15 % af bruttonationalproduktet. Dertil skal lægges de offentlige ansattes købekraft, der i høj grad går til at aftage den private sektors varer. Derudover går dele af det offentlige forbrug til forskning, uddannelse osv., som er en forudsætning for fremtidigt privat forbrug. Den offentlige sektor er også gennem sit forbrug og skatteindkrævning med til at afbøde de værste konjunktursving, hvilket også mainstreamøkonomer betragter som noget positivt.

Endvidere er det underforstået, at privatforbruget i modsætning til det offentlige forbrug er hævet over kritik. For det første er det kun den offentlige sektors forbrug, der er 'skyld' i manglen på arbejdskraft – de såkaldte flaskehalse. Det er ikke let at argumentere for, at det offentlige forbrug i højere grad end privat forbrug bidrager til det problem. For det andet hører man intet om den ret klare sammenhæng mellem et voksende privatforbrug – ikke mindst af biler – og en stigende miljøbelastning. I stedet ses et højt og kraftigt voksende privatforbrug på 2-3 % per definition som noget positivt, medens et offentligt forbrug, der stiger mere end ½-1 %, ses som særligt bekymrende. Det er ikke udtryk for en objektiv vurdering. Der er mindst lige så gode argumenter for, at det i højere grad handler om at finde en holdbar balance mellem det offentlige og private forbrug frem for alene at begrænse væksten i det offentlige forbrug.

Topskatten. Hvad angår betydningen for arbejdsudbuddet, så er effekten usikker og langsigtet som også fremhævet af vismændene (Birch Sørensen m.fl., 2007). Dertil kom-

mer, at den sikre efterspørgselseffekt – at man øger købekraften i samfundet ved at lette skatten – vil dominere på kort sigt, hvorfor skattelettelser i en højkonjunktur som i 2005 er højst risikable. Sikre effekter på kort sigt som de tabte skatteindtægter og den skævere indkomstfordeling nævnes slet ikke.⁴

Arbejdsmarkedet. På samme vis kan man spørge: Med hvilken sikkerhed ved vi, at en afkorting af dagpengeperioden vil reducere ledigheden, og hvad er sideeffekterne? Det Økonomiske Råd (2007) har en overraskende præcis dokumentation for, at en sådan ændring vil virke efter hensigten, men dog i meget begrænset omfang. Vismændenes afgørende argument er, at man kan konstatere, at betydeligt flere dagpengemodtagere kommer i arbejde lige før dagpengeperiodens ophør, end det sker tidligere i dagpengeperioden. Dvs. lige før øksen falder, så er man særligt motiveret til at søge et job. Vismændene peger på den baggrund på, at ledigheden vil falde med ca. 2.160, hvis man afkorter dagpengeperioden. Det, vismændene ikke omtaler, er de fordelingsmæssige konsekvenser. Hovedeffekten er, at lidt under 20.000 ledige rammes på pengepungen for at få sænket den daværende ledighed fra 4,3 til 4,2 %. I forhold til hvor ofte det politikforslag lanceres af især økonomer, kunne man måske have forventet, at en så markant ændring ville få større effekter på ledigheden. Derudover kan man selvfølgelig diskutere forholdet mellem bi-effekter og hoved-effekten.

Pointen med den kritiske gennemgang af de tre debatter er ikke at påvise fejl eller politisering. Hovedpointen er, at der endog på paradigmets egne præmisser i høj grad er grund til at forholde sig mere kritisk til disse mainstreamudsagn. Der ligger ganske enkelt ikke et entydigt og overbevisende empirisk grundlag til grund for eksperternes politikanbefalinger, selv om det fremstår som sådan for den brede offentlighed.

Hvornår og hvorfor bliver økonomer til ideologer?

Hvis man nærmere analyserer i hvilke situationer, at økonomiske udsagn for alvor bliver kontroversielle, så er det ikke overraskende, at ideologi bliver mere synlig, når *udviklingen på længere sigt* diskuteres. De langsigtede effekter af en opbremsning af væksten i den offentlige sektor, fjernelse af topskatten og afkortning af dagpengeperioden er langt mere usikre end på kort sigt, og derfor må økonomer i højere grad trække på deres økonomiske ideer og ideologiske prioriteter for at udfylde det videnskabelige tomrum.

Når det kommer til *konkrete politikforslag*, er man her nødt til at skelne mellem intentionen og den faktiske virkning. Intentionen kan man begrunde ud fra den økonomiske teori, men den faktiske virkning må man undersøge ved at søge at måle på de efterfølgende konsekvenser af en ændring af eksempelvis dagpengeperioden. Det er imidlertid oftest særdeles vanskeligt, som det vil fremgå nedenfor.

Derfor trækker eksperterne også på deres bagvedliggende økonomiske idesæt, når de vil forudsige effekten af politiske forslag. Men herved antager de det, som skal eftervises, og dermed forlader de videnskabens verden. Når man efterfølgende måler på effekten, leder eksperterne efter den forventede effekt – at stramningen af dagpengereglerne fremmer beskæftigelsen – frem for at forholde sig åbent til spektret af effekter – herunder de negative fordelingsmæssige konsekvenser og evt. mere langsigtede effekter heraf. Dermed bliver det let til ren ideologi.

Men er økonomi ikke en videnskab?

Når man som jeg har søgt i interviewsituationer at forklare journalister noget af det ovenstående, får man let den fornemmelse, at de tror, at de taler med en konspirationsteoretiker. Kan det virkelig passe, at en respekteret økonom som Torben M. Andersen ikke base-

rer sine politik-anbefalinger på et solidt og objektivt videnskabeligt arbejde?

Det er det, som disse ofte interviewede økonomer prøver på, og det harmonerer også med deres selvopfattelse. Men som Bergman (2005) overbevisende viser, så bygger store dele af den økonomiske teori på aksiomer udtænkt bag et skrivebord. Dvs. at den økonomiske teori i en vis udstrækning afspejler, hvordan økonomer gerne så, at virkeligheden fungerede: helt fundamentalt, at markeder overladt til sig selv – uden politisk indblanding – er selvregulerende som i en nyliberal vision. Hvis den økonomiske videnskab alene holdt sig til at analysere verden, som den er, så ville den nyliberale dominans i de seneste 20-30 år have haft en langt mere begrænset gennemslagskraft, end tilfældet har været.

For det andet og i klar forlængelse heraf: Den økonomiske realitet foreligger ikke som noget objektivt målbart – den skal fortolkes, som også antydtes ovenfor. Det kan ske på forskellig vis. Det kan ske gennem fremskrivninger baseret på en økonomisk model, der bygger på data fra fortiden. Det er her reglen snarere end undtagelsen, at model-fremskrivninger tager fejl – selv i et halv-årligt perspektiv, hvilket især skyldes pludselige skift i centrale data som olieprisen, der i vismandsrapportens efterårsrapport 2007 blev sat til 80 dollars i 2008, men da forårsrapporten udkom, var steget til 134 dollars.

Den anden gængse metode er at måle samvariationen mellem historiske data for to økonomiske faktorer som eksempelvis kortere dagpengeperiode og beskæftigelse, som, man på baggrund af en teori antager, hænger sammen (den såkaldte korrelationsanalyse). Her går man ud fra en teori om, at truslen om at miste retten til dagpenge vil presse modtagere til at tage et arbejde. Der er næppe tvivl om, at 'pisk' virker i en vis udstrækning, men er effekten stærk nok til at sikre hovedparten

af dagpengemodtagerne arbejde, og i hvilken udstrækning kan sammenhængen påvises statistisk?

Her er der det berømte 'alt andet lige' problem, som journalister ikke synes at kende til, og som rider samfundsvidenskaberne som en mare. Hvis man kan konstatere, at beskæftigelsen stiger, skyldes det så alene den negative tilskyndelse, der ligger i at miste dagpengene? Eller skyldtes det den generelt stigende beskæftigelse? Ville ledigheden også være faldet, hvis man ikke havde foretaget indgrebet?

Mange økonomer analyserer typisk sådanne spørgsmål ud fra et armslængde princip frem for at forholde sig til de konkrete studier, som ikke-økonomer rent faktisk har foretaget. I stedet gennemføres generelle og overordnede korrelationsanalyser, hvor der er en tendens til at gå ud fra, at hvis teorien og korrelationsanalysen peger i samme retning, så er sammenhængen så godt som bevist. Man glemmer her børnelærdommen fra statistikundervisningen – at selv ved en meget høj korrelation er den stærkeste konklusion, der kan drages, at man på dette grundlag ikke kan udelukke, at der er en sammenhæng. Kun undtagelsesvist overvejer økonomer, hvorvidt årsagssammenhængen kunne gå den modsatte vej – at en øget beskæftigelse gør det mindre attraktivt og sværere at få lov til at være på dagpenge. Vi kan således ikke ud fra korrelationsanalyser afgøre årsagssammenhængen. Hvis økonomer vil sandsynliggøre årsagssammenhænge, er de nødt til at lære af andre videnskaber og gå tættere på de fænomener, der studeres, gennem spørgeskemaundersøgelser og mere kvalitativt orienterede analyser, som økonomer tenderer til at se som uvidenskabelige og ikke tilstrækkeligt objektive!

Dertil kommer, at man typisk ser bort fra – holder alt andet lige – de skadelige effekter, som rammer de, der ikke fik arbejde. Men

hvordan trækker vi børnenes lidelser fra og de deraf langsigtede negative økonomiske konsekvenser? Kan vi i det hele taget holde os til et stringent målbart økonomisk univers, eller skærer vi derved så meget af dagpengemodtagernes virkelighed væk, at vi ikke kan forstå, hvorfor nogle finder et arbejde, medens andre hutler sig videre på bedste beskub?

Hvis vi kan konstatere en beskæftigelsesstigning, har vi allerede på forhånd antaget, at det må skyldes en afkorting af dagpengeperioden. Man behøver egentlig ikke empiri, fordi man allerede på forhånd ved, hvordan årsagssammenhængen er. Endvidere antages det også implicit, at de, der på kort sigt kommer til skade, på lang sigt vil nyde gavn af stramningen. Men det er ikke noget, vi ved med sikkerhed – det er noget, der antages. Man begriber med begreber og teorier, men fordi økonomi i højere grad end andre samfundsvidenskaber er en deduktiv videnskab, så er begrebernes kobling til den virkelighed, vi gerne vil forstå, ofte meget spinkel. Det gør det vanskeligt for såvel økonomer som journalister at skelne mellem, hvad der er forholdsvis sikker økonomisk viden – for der er naturligvis nogle sammenhænge, der er mere sikre og i højere grad hævet over ideologiske kontroverser – og hvad der i bund og grund udspringer af teorier, som ikke er udledt af den virkelighed, de angiveligt relaterer til.

Der, hvor den økonomiske videnskab især står datamæssigt på ret bar bund og let bliver nyliberal i sin orientering, er, når der gives politiske anbefalinger. Skærer man ind til benet, kan man ofte se, at anbefalingerne i realiteten sigter på at styrke de fri markeds kræfter. Men indenfor økonomi og inden for andre videnskaber er der en omfattende litteratur, der stiller en række kritiske spørgsmål ved konsekvenserne af en øget liberalisering for miljøet, det civile samfund, demokratiet osv. Ved at se bort fra væsentlige ikke-økonomiske og økonomiske 'bi-effekter' bidrager journalisterne til at gøre økonomi til en

ideologi frem for til en videnskab. Det ville offentligheden også kunne se, hvis journalisterne ydede eksperterne et minimum af modspil.

Er der en vej ud?

Ja, i princippet. Men det forudsætter, at journalister i højere grad kan og bør udfordre ekspertøkonomerne mere for herigennem at få klarlagt de præmisser, der ligger til grund for især de politiske anbefalinger. Men kræver det ikke en økonomiuddannelse? Ikke nødvendigvis. Det burde være nærliggende for netop journalister at stille simple journalistagtige spørgsmål som: 'Hvor ved du det fra?' eller 'Hvad bygger du det på?'. Eller i det hele taget stille udfordrende modspørgsmål som i citatet ovenfor fra Politiken, hvor ved journalisten får yderligere nuancer frem – uden at sætte ekspertens autoritet over styr.

Men eksperten vil måske søge at lukke diskussionen af ved at anføre at: 'det viser de historiske erfaringer', eller det viser 'statistikker', 'økonomiske undersøgelser' og 'vores analyser' – i den udstrækning, at sådanne overhovedet foreligger. I givet fald kan journalisten bede om konkrete eksempler og spørge ind til, hvorfra eksperten ved, at de er repræsentative, og om der ikke forefindes modeksempler. Eller mere generelt kan journalister, der interviewer eksperter, af og til spørge: 'Hvad er så modargumentet?'. Eller gøre det konkret: 'Ville du selv arbejde mere, hvis topskatten blev fjernet?'. Kort sagt – journalisten behøver ikke blindt acceptere det, som den økonomiske ekspert giver udtryk for, men kan i stedet trække på den 'naturlige' journalistskepsis, der kommer til udtryk, når eksempelvis politikere interviewes.

Herved kan de økonomiske spørgsmål og eksperterne ikke gemme sig bag en aura af 'ekspertthed'. Ved klarere at få lagt præmisserne frem for de forskellige vurderinger giver journalisterne også i højere grad offent-

ligheden muligheden for selvstændigt at danne sig en mening.

Ekspertøkonomer i medierne – vidensformidlere, opinionsdannere eller ...?

Overskriften rummer et spørgsmål. Svaret på spørgsmålet er, at eksperterne både producerer svar, som der er en intersubjektiv enighed om – men også producerer ideologi i form af nyliberalt orienterede politikanbefalinger. De anbefalinger fremstilles imidlertid i den økonomiske journalistik som økonomiske nødvendigheder – uden at hverken journalisterne eller andre interviewede eksperter modsiger eller bare stiller spørgsmålstejn ved anbefalingerne. Herved lukkes der af for en helt central debat – nemlig at der også vil være ulemper, utilsigtede konsekvenser og ganske enkelt en stor usikkerhed forbundet med ekspertøkonomernes politikforslag.

Den bagvedliggende årsag til den økonomiske journalistiks elendighed er forestillingen om objektivitet, hvilket fyndigt er blevet udtrykt af en anonym journalist på følgende måde:

»Hvis det er en økonomisk vismand der går ud og siger noget, så tænker vi, jamen så står det jo standset i stålplader og bøjet i neon, at det er nok sådan verden er, men det er jo ikke sandt« (Arnoldi, 2005: 98-99).

Her kunne det være journalistikkens opgave at påvise, at 'det er jo ikke er sandt' – i stedet for at ophøje økonomiske ideer til kendsgerninger.

Det vil dog kun ske, hvis journalisterne og ikke mindst deres arbejdsgivere vil det. Det er ikke givet. Hemmeth m.fl. (2008) påviser, at det især er Børsen, Jyllands-Posten og Berlingske Tidende, der trækker på Bocian i deres erhvervssektioner. Eftersom de aviser har den samme økonomiforståelse og anvender ham i sektioner, der er henvendt til det private erhvervsliv, så er det ikke let at se, hvad

Bilag

Børsens liste over de 10 mest citerede økonomer i 2006-2008

Plac. 2008	Plac. 2007	Plac. 2006	Firma	Uddannelse	Titel	Navn	Antal citeret i 2008
1	1	2	Handelsbanken/ Nordea	Cand. polit.	Cheføkonom	Jes Asmussen	418
2	2	1	Danske Bank	Cand. polit.	Cheføkonom	Steen Bocian	349
3	9	10	Nordea	Cand. polit.	Cheføkonom	Helge J. Pedersen	261
4	4	3	CEPOS	Cand. polit.	Cheføkonom	Mads Lundby Hansen	215
5	5	15	Nationalbanken	Cand. polit.	National- bankdirektør	Nils Bernstein	213
6	42	Ikke på listen	Forbrugerrådet	Cand. jur./HD (finansiering)	Økonom	Carsten Holdum	192
7	10	30	Aalborg Universitet	Cand. polit.	Lektor	Flemming Ibsen	170
	6	5	Københavns Universitet	Cand. polit.	Professor og overvismand	Peter Birch Sørensen	167
	3	4	Nordea	Cand. polit.	Chef- analytiker	Anders Matzen	159
10	11	8	BRFkredit	Cand. polit.	Cheføkonom	Ulrikke Ekelund	148

Kilde: *Børsen*, 8. januar, 2007, 21. december, 2007 og 22. december 2008. Den uddannelsesmæssige baggrund er fundet gennem egen forhåndsviden, hjemmesider og direkte henvendelse.

der kan udløse en forandring. Det skal imidlertid ikke afholde os fra at tage debatten.

Noter

1. *Børsen*, 7. juni, 9. august, 18. august, 9. august og *Berlingske Tidende*, 15. juni.
2. *Berlingske Tidende*, 24. august og *Børsen*, 3. maj.
3. *Thisted Dagblad* (og flere andre aviser), 8. august 2006. Se også *Børsen*, 10. marts, 24. maj, 11. august; *Berlingske Tidende*, 24. august og *Politiken*, 13. maj.
4. Det bør retfærdigvis anføres, at Bocian overfor mig fremførte, at sådanne skattelettelser bør være finansieret. At den centrale og ganske oplagte detalje – også for ikke-økonomer – ikke fremgår af de her undersøgte interviews siger noget om den manglende dybde i det journalistiske arbejde.

Litteratur

- Albæk, Erik, Peter Munk Christiansen og Lise Tøgeby (2002), *Ekspert i medierne. Dagspressens brug af forskere 1961-2001*, Århus: Magtudredningen.
- Albæk, Erik (2004), *Ekspert kan være gode nok, men – om fagkundskabens politiske vilkår i dansk demokrati*, Århus: Magtudredningen.
- Arnoldi, Jacob (2005), *Den offentlige ekspert*, København: Forlaget Samfundslitteratur.
- Bergmann, Barbara R. (2005), »The Current State of Economics: Needs Lots of Work«, i *The Annals of the American Academy*, AAPSS, juli, pp. 52-67.

- Det Økonomiske Råd (2007), *Dansk Økonomi, forår 2007*, København: DØR.
- van Dijk, Teun A. (1998), »Opinions and Ideologies in the Press« i Allan Bell og Garret Peter, red., *Approaches to Media Discourse*, Oxford: Blackwell Publisher, pp. 21-64.
- Fairclough, Norman (1998), »Political Discourse in the Media« i Allan Bell og Garret Peter, red., *Approaches to Media Discourse*, Oxford: Blackwell Publisher, pp. 142-163.
- Hemmeth, Andreas, Janus Østergaard, Lars Hagen Petersen og Silke Wulff Mortensen (2008), *Steen Bocian – ekspert med mere*, Journalistik modul 2 projekt, RUC, forår.
- Kamil, Carolina (2007), »Partisk nyhedsdækning? Mod en forståelse og måling af upartiskhed«, i Martin B. Carstensen, Per Mouritsen og Flemming Svith, red., *'DR og TV2 – i folkets tjeneste'*, Aarhus: Forlaget Ajour, pp. 111-129.
- Madsen, Poul Thøis (2009), »Økonomer i medierne – eksperter eller ideologer«, i *Værdikampe. Økonomi og Samfund*, København: Frydenlund, pp. 54-70.
- Potter, Jonathan (1996), *Representing Reality*, London: Sage.
- Sørensen, Peter Birch, Jan Rose Skaksen og Michael Rosholm (2007), »Skattelettelser – Hvornår og hvordan?«, i *Kronik i Børsen*, 7. juni.
- de Vaus, David (2001), *Research Design in Social Research*, London: Sage Publications.